

Nationaløkonomiens Skaber.

Et Par af de nyeste Udtalelser om Adam Smith.

-
- Witold von Skarzynski: Adam Smith als Moralphilosoph und Schöpfer der Nationalökonomie. Ein Beitrag zur Geschichte der Nationalökonomie. Berlin, Grieben. 1878. (461 S.)
- H. von Scheel: Unsere socialpolitische Parteien. Leipzig, Brockhaus. 1878.
- von Helferich: Adam Smith u. sein Werk etc. (Zeitschr. f. d. ges. Staatsw. 1878).
- B. Weiss: Zu Smith's «Wealth of Nations». (Smst. 1877).
- L. von Stein: Die Volkswirtschaftslehre. Zweite vollständig neue Auflage. Wien, Braumüller. 1878. (578 S.).

Buckles Dom om Adam Smith og hans System er Læserne bekjendt.*) Buckle kalder i sin Civilisationshistorie «Wealth of Nations» «sandsynligvis den vigtigste Bog, der nogensinde er bleven skrevet». Det Overdrevne i denne Dom er iøjnefaldende. Særligt iøjnefaldende bliver Overdrivelsen, naar man betænker, at det Adam-Smith'ske Værk karakteriseres paa den nævnte Maade ikke blot paa Grund af sin «praktiske Virkning» men tillige paa Grund af «den Mængde originale Tanker, det indeholder.» Uimodsigeligt har Værket faktisk virket saa uhyre baade paa Videnskaben og Lovgivningen, at det med god

*) Se: Adam Smiths System. Nationaløkon. Tidsskrift V, 352 fg.
Nationaløkonomisk Tidsskrift. XII.

Nationaløkonomiens Skaber.

Et Par af de nyeste Udtalelser om Adam Smith.

-
- Witold von Skarzynski: Adam Smith als Moralphilosoph und Schöpfer der Nationalökonomie. Ein Beitrag zur Geschichte der Nationalökonomie. Berlin, Grieben. 1878. (461 S.)
- H. von Scheel: Unsere socialpolitische Parteien. Leipzig, Brockhaus. 1878.
- von Helferich: Adam Smith u. sein Werk etc. (Zeitschr. f. d. ges. Staatsw. 1878).
- B. Weiss: Zu Smith's «Wealth of Nations». (Smst. 1877).
- L. von Stein: Die Volkswirtschaftslehre. Zweite vollständig neue Auflage. Wien, Braumüller. 1878. (578 S.).

Buckles Dom om Adam Smith og hans System er Læserne bekjendt.*) Buckle kalder i sin Civilisationshistorie «Wealth of Nations» «sandsynligvis den vigtigste Bog, der nogensinde er bleven skrevet». Det Overdrevne i denne Dom er iøjnefaldende. Særligt iøjnefaldende bliver Overdrivelsen, naar man betænker, at det Adam-Smith'ske Værk karakteriseres paa den nævnte Maade ikke blot paa Grund af sin «praktiske Virkning» men tillige paa Grund af «den Mængde originale Tanker, det indeholder.» Uimodsigeligt har Værket faktisk virket saa uhyre baade paa Videnskaben og Lovgivningen, at det med god

*) Se: Adam Smiths System. Nationaløkon. Tidsskrift V, 352 fg.
Nationaløkonomisk Tidsskrift. XII.

Grund betegnes som et skabende, — men hvad «Originaliteten» af «den Mængde Tanker, det indeholder», angaar, er der megen Tvivl tilstede, og Skarzynski er ikke den Første, der rejser den.

De to Adam-Smith'ske Værker, «Theory of Moral Sentiments» (udgivet 1759) og «Wealth of Nations» (udgivet 1776), betragter Buckle som to «hinanden modsatte men dog forenelige Dele af en eneste Plan». «De maa,» siger han, «for at forstaas, betragtes i Sammenhæng og som en Enhed; de ere i Virkeligheden to Dele af en og samme Gjenstand. I det ene undersøger Smith den sympathetiske Side af den menneskelige Natur, i det andet den egoistiske. . . . Skulde han gennemføre sin uhyre Plan, at hæve Studiet af den hele menneskelige Natur til en Videnskab, stod det ham klart, at en induktiv Undersøgelse var umulig, fordi det vilde kræve mange Menneskealdres Arbejde alene at samle det Materiale, ud fra hvilket Principerne skulde drages. Han maatte anvende den deduktive Methode. . . . Han indsaa, at han maatte foretage en tilsyneladende Adskillelse af uadskillige Fakta, og ræsonnere paa Grundlag af en Række Forudsætninger, som ikke have nogen virkelig og selvstændig Tilværelse, og som ikke findes andetsteds end i Undersøgerens Tanke. Derved kommer man til et Resultat, der ikke kan være fuldstændigt rigtigt, men som, naar man har ræsonneret skarpt, vil være ligesaa rigtigt som Forudsætningen, man gik ud fra. For at gjøre det aldeles rigtigt maa man sammenligne det med andre Resultater, som man har naaet ad lignende Vej, idet man er gaaet ud fra det samme Emne. De forskjellige Slutninger maa fremdeles forenes til et eneste System, saaledes at, naar hver enkelt Slutning kun indeholder en

ufuldstændig Sandhed, skal Konklusionen, naar man forener dem til en Helhed, indeholde den fuldstændige Sandhed. . . . Hvert enkelt af de to Smith'ske Værker for sig giver kun en ufuldstændig Sandhed, fordi Smith kun ræsonnerer ud fra en Del af sine Præmisses, medens den anden Del gives i det andet Værk: i «Moral Sentiments» er Sympathien Forudsætningen; i «Wealth of Nations» er Selvinteressen Forudsætningen; da Ingen udelukkende lader sig lede af Sympathi og Ingen udelukkende af Selvinteresse, vil den fuldstændige Sandhed ikke gives af det enkelte Værk for sig, men kun af de to Værker i Forening. Det ene supplerer det andet, og for at forstaa det ene, maa man nødvendigvis studere dem begge.»

Den Dygtighed, hvormed Buckle gennemfører sin Opfattelse af Sammenhængen mellem de to Værker er beundringsværdig, og Tallet paa dem, han har bedaaret, er stort. Det er Buckle, der har Æren af, at det nu er en saa almindelig Mening, at Smith kun vilde have sin «Wealth of Nations» opfattet som et Afsnit af et større Værk, som et Afsnit, der kun kunde forstaaes, naar det sammenholdtes med det store Værks øvrige Dele. Men naar Alt kommer til Alt, maa det dog erkjendes, at Buckle ikke har ført noget virkeligt Bevis for, at det stod Smith selv klart, at «Moral Sentiments» og «Wealth of Nations» slet ikke vare selvstændige Værker men kun «to uadskillelige Dele af en enkelt Plan». Hvad Andre havde ladet henstaa uforklaret, har Buckle søgt at forklare; han har søgt at vise, hvorledes det er at forstaa, at den samme Forfatter i sin første Bog kunde gaa ud fra Medfølelsen med Ens Medmennesker som alle menneskelige Handlingers Motiv, naar han i sin næste opstillede det stik modsatte Princip, Selvkjærligheden, som den eneste

Drivfjeder. Som sagt, Forsøget er gennemført med Talent, — men Beviserne mangle.

Imod den Buckle'ske Theori kommer nu Skarzynski og protesterer. Hans Protest, der næppe er saa ganske uberettiget, selv om dens Form er mindre heldig, findes i ovennævnte Værk, i hvilket det tillige søges godtgjort, at Smith som Moralfilosof og som Nationaløkonom var blottet for al Originalitet.

Som Moralfilosof har man i det Hele ikke været tilbøjelig til at skænke Smith nogen videre Opmærksomhed. Onckens Bog «Adam Smith und Immanuel Kant; der Einklang und das Wechselverhältniss ihrer Lehren über Sitte, Staat und Wirthschaft» (1877) staar jo temmelig ene. Tidligere tilkjendte man Smith kun en ganske underordnet Plads i Filosofiens Historie, og han naaede her sjældent videre end til en flygtig Omtale i Forbigaaende. Heri handlede man, paaviser Skarzynski, rigtigt; thi efter at have undersøgt Smiths Forhold til Filosoferne David Hume og Hutcheson, kommer den kritiske Skarzynski til det Resultat, at Smith som Filosof var aldeles betydningsløs og kun forstod at reproducere Andres Tanker eller i det Højeste at gjøre dem til Gjenstand for en overfladisk, smaalig Kritik. — Betragtningerne over Smith som Nationaløkonom før hans Rejse til Frankrig (1763) og efter hans Tilbagevenden herfra, over hans Forhold til Hume, til Fysiokraterne og til Turgot, og over hans Udviklinger af de enkelte økonomiske Begreber, Rigdom og Indkomst, Værdi, Kapital, Rente, Arbejds løn m. fl. — føre til et ligesaa nedslaaende Resultat: Ogsaa som Nationaløkonom var Smith blottet for Originalitet; han kan derfor ikke betegnes som «Nationaløkonomiens Fader»; Nationaløkonomien som Videnskab er skabt af Fysiokraterne, og

medens Hume forberedede Vejen for dem, har Smith kun udviklet deres Lære lidt videre. Naar Lord Brougham paastod, at Humes «Essays» indeholdt et mere konsekvent System af nationaløkonomiske Anskuelser end Smiths «Wealth of Nations», saa er denne Mening ganske vist ligesaa urigtig som den, efter hvilken Smith er «Nationaløkonomiens Fader»; men Skarzynski søger at vise, at «Wealth of Nations» ikke er noget originalt Værk, men at det er flydt af to Kilder: af Humes «Essays» og af Fysiokraternes Skrifter. I den nationaløkonomiske Videnskabs Historie kommer Adam Smith herefter til at indtage en meget beskedent Plads. Hvad Nationaløkonomiens Dogmatik angaar, gjør Skarzynski gjældende, at Smith og hans Skole vel ofte har brugt Udtrykket: «Arbejdet er Rigdommens Kilde»; med den til Grund for dette Ord liggende Ide, har Smith vel ofte «koketteret» og har mere eller mindre aandrigt leget med den; men Ideen var dog ikke nogen fastslaaet Grundsætning for ham; den var ikke hans Systems Hjørnestein; og den var heller ikke den Ledestjerne, hvorefter han rettede sine praktiske Fordringer.

Dette er Kjærnen i Skarzynskis urimeligt vidtløftige Værk. Foruden den finder man nogle Ræsonnementer af den List-Carey-Dühring'ske Kaliber, og nogle Smaa-Udfald imod den «historisk-ethisk-realistisk-psykologisk-socialpolitiske» Retning eller «Skole» eller «Parti». Disse Udfald og hine Ræsonnementer have, mener Forf., bevirket, at Værket er blevet afvist af Universitetet i Breslau, til hvilket det var blevet indleveret som Habilitationsskrift: efter saaledes som «Videnskabens Frihed» forstaas i Tyskland, taales jo ved de tyske Universiteter ene den hi-

storisk-ethiske osv. Retning, og den Carey-Dühringske er jo Gjenstand for en ganske speciel Forfølgelse.

Skarzynski har skrevet sin Bog med en god Portion ond Vilje, og kunde passende have taget til Motto: nec sine ira, nec sine studio. Men han skylder os dog egentlig en Forklaring af, hvorledes det er gaaet til, at Ad. Smith — hvis han virkelig ikke har leveret stort Andet end et Opkog af Fysiokraternes Lære — nu i nogle Menneskealdre almindelig er bleven betegnet som Nationaløkonomiens «Skaber». Forklaringen gives i nogle Bemærkninger om, at man ikke har skjelnet mellem «Adam Smith i Historien» og «Adam Smith i Nationaløkonomiens Theori»: i det praktiske Liv har Smith spillet en fremragende Rolle; for Videnskaben har han Intet udrettet.

Lord Mahon sagde, og Mange have deri været enige med ham: «Ad. Smith har ikke blot grundlagt den nationaløkonomiske Videnskab, han har ogsaa næsten fuldendt den, idet han har overladt sine Efterfølgere ikke saa meget at gjøre ny Opdagelser eller bevise videre Grundsætninger, men snarere blot at uddrage Slutninger og at fremsætte Formodninger.» Og J. B. Say sagde: «Før Ad. Smith gives der egentlig ingen politisk Økonomi.» Disse Anskuelse, der faktisk endnu hyldes af Adskillige, betegner Roscher i sin «Den tyske Nationaløkonomis Historie» med god Grund som «Overdrivelser». Thi det er unegtelig en Overdrivelse at tro — hvad, som sagt, adskillige Orthodoxe dog faktisk endnu tro —, at der før Adam Smith Intet var, og at han har baade skabt og «fuldendt» Videnskaben: den *er* ikke «fuldendt», langt fra, — og den bliver det aldrig. Imod Roschers Udtryk «Overdrivelse» har Skarzynski naturligvis Intet at indvende; men han finder, at den berømte Leipziger-Professor gjør

sig skyldig i Selvmodsigelse, naar han strax efter tilføjer: «Alligevel turde Historien overhovedet indeholde faa Ex-empler paa, at en hel Videnskab takket være én Mand og én Bog i saa kort Tid har gjort et saa stort og saa afgjørende Fremskridt som Nationaløkonomien ved Hjælp af Ad. Smiths Hovedværk, — et Fremskridt, der var lige betydeligt for det Hele og for det Enkelte, for Methoden og for Systemet, for Theorien og for Praxis», et Fremskridt, der var saa afgjørende, at man «uden at tage væsenligt fejl», kunde «dele hele Nationaløkonomiens Dogmehistorie i to Hovedafsnit: Tiden før Smith og Tiden efter Smith, saa at alt Tidligere bliver at betragte som Forberedelse for, og alt Senere som Fortsættelse af eller Modsætning til ham.» I Virkeligheden har Roscher jo fuldstændig Ret i den citerede Udtalelse; men det morer Skarzynski at fremdrage den «eklatante Selvmodsigelse», og forklarer denne derved, at Roscher, «ledet af et rigtigt historisk Instinkt eller af en ubevidst videnskabelig Taktfølelse», først er bleven bragt nær hen til Sandheden, men strax derefter, som en Følge af «Traditionens Magt og videnskabelig Konservatisme», er falden tilbage til den gamle Vildfarelse. Men Skarzynski indrømmer nu selv: I en vis Forstand har Ad. Smith virkelig været Nationaløkonomiens Skaber og har virkelig givet Hovedstødet til dens Fremskridt; hans faktiske Indflydelse hverken kan eller skal bestrides; — men, tilføjer han for at svække Betydningen af sin Indrømmelse: denne Indflydelse, denne Betydning er, hvor faktisk den end er, ubegrundet og ufortjent. Allerede tidligere have adskillige Skribenter opdaget Ad. Smiths Mangel paa Originalitet; men «ingen af dem ansaa det for raadeligt med de Vaaben, de havde i Hænderne, at optage Kampen imod den almindelige Over-

tro, imod et helt Aarhundredes Bedrag. Deres Mening stod i Strid med Kjendsgjærningerne; de lod sig overvælde af Kjendsgjærningernes Magt og foretrak at renoncere paa deres egen Mening eller i det Mindste at modificere den i den Grad, at den vilde vække saa lidet Anstød som muligt.» Det Mod, hine manglede, mener Skarzynski sig i Besiddelse af: han vil styrte Ad. Smith ned fra den usurperede Trone!

Men hvad er det nu egenlig, Skarzynski formaar at godtgjøre? Han viser: at Smith som Filosof ikke havde videre Betydning (men en saadan er der ogsaa kun sjeldnere blevet ham tillagt), at han som Nationaløkonom stod i et stærkt Taknemlighedsforhold til Fysiokraterne (men det har man vidst i lang Tid), og at Forholdet mellem «Wealth of Nations'» indre videnskabelige Værd og dets ydre faktiske Indflydelse er saa usædvanligt, at det vel næsten kan kaldes et Misforhold. I alt dette er der ikke noget Nyt. Hvad angaar den uhyre, i Grunden aldeles enestaaende Indflydelse, «W. of N.» har øvet saavel paa Lovgivningen som paa det videnskabelige Studium, saa forklares den utvivlsomt for en stor Del ved de for Udgivelsen af «W. of N.» særligt heldige Tidsforhold: «W. of N.» var et Ord i rette Tid; var det samme Ord blevet udtalt en Menneskealder tidligere, vilde det sandsynligvis være faldet uænset til Jorden; — nu kom det, dengang man trængte til det, og derfor slog det saa godt an. Det er Hensynet til Tidsforholdene, der løser Gaaden. Den Anseelse, «W. of N.» fik, var saa stærk, at begge de to i Nutiden stridende Parter, de Liberale og Socialpolitikkerne, fremdeles anse det for magtpaaliggende at vindicere Ad. Smith resp. for den liberale og for den socialpolitiske Retning. Men at «W. of N.» har været og er

Gjenstand for saa stik modsatte Opfattelser, er dog kun en noget tvivlsom anbefaling.

Hvad Ad. Smiths Afhængighedsforhold til Fysiokraterne angaar, saa har det, som bemærket, alt længe været be- kjendt. Af Forfattere, der have henpeget herpaa, nævner Skarzynski: Daire (Indledningen til Udgaven af Fysiokrat- ernes Skrifter), Fr. List, Leser, Scheel, Sivers, Platter m. fl. I det i forrige Hefte omtalte Skrift af H. v. Scheel fremdrages det paany. Scheel omtaler Ad. Smith som den, der først har «engliseret Fysiokratismen», som den der har leveret en tidssvarende populær Bearbejdelse af den økonomiske Videnskab. Smith er altsaa kun en «Be- arbejder»; Ideerne har han faaet hos Fysiokraterne. Fysiokraterne leverede «det første og hidtil det eneste nationaløkonomiske System». Fysiokraterne opfattede først den økonomiske Ordning som uafhængig af en given Stats Forhold, og grundlagde derved den politiske Økonomis Videnskab; de viste, at den økonomiske Politik ikke bør betragtes slet og ret som Fyrstens Finansanliggende, men som en alle Samfundsmedlemmer lige stærkt interesserende Sag; de fremhævede, ligeoverfor den merkantilistiske Over- vurdering af Penge og ædle Metaller, Urproduktionens Betydning; de fremdrog, ligeoverfor den merkantilistiske Tilbøjelighed til at begunstige Handel og Industri, Land- brugets Betydning; de forlangte, ligeoverfor det absolut- istiske og merkantilistiske Tvangssystem, Frihed for Ar- bejde og Omsætning; de anbefalede, istedetfor det be- staaende indviklede Skattesystem, en eneste Skat, der skulde lade Omsætningen uhindret; — og den af Fysio- kraterne saa stærkt hævdede «naturlige Ordning», der vilde medføre den størst mulige Produktion, blev saa en Hjørnesteen for den engelske Smithianisme. Om «Smithi-

anismen» nu virkelig er det Samme som Ad. Smiths Lære, vil Scheel ikke afgjøre, ogsaa af den Grund, at der hos Ad. Smith «ikke er Tale om nogen Forstaaelse af Tankernes sociale Rækkevidde eller om nogen klar Udvikling af nogetsomhelst økonomisk Begreb (ikke engang Arbejdets Begreb) eller om en systematisk Gjennemarbejdelse af det Hele.» Smith lavede, mener Scheel, kun de fysiokratiske Ideer tilrette for den engelske dannede Middelstand, og han bør ikke gjøres ansvarlig for den senere «Smithianisme». Man ser, der er et ganske antageligt Spring imellem Buckles Hyperbegejstring og Scheels *dédain*. Af selve «Smithianismen» giver han, med Hensyn til dens «principielle Grundlag», en sammentrængt Skildring, som vi meddele, da det kan have sin Interesse her at se, hvorledes man søger at condensere den liberale Økonomi, selv om Condenserings-Maaden ikke er saa ganske ny: «Den økonomiske Virksomheds Formaal er Fornødenhedernes Tilfredsstillelse. Menneskenes Fornødenheder ere ubegrænsede; de voxe med Mængden af Varer, der produceres til deres Tilfredsstillelse. Jo mere de voxe og jo mere de kunne blive tilfredsstillede, desto fuldkommnere er den økonomiske Virksomhed, hvis Maal altsaa er den størst mulige Produktion. Produkterne opstaa ved Hjælp af Arbejdet, Naturen og Kapitalen. Kapitalen er paa den ene Side opsamlet Arbejde, og hjælper paa den anden Side Arbejdet til ny Frembringelse; og for at producere saa meget som muligt kommer det an paa at lade Kapital og Arbejde virke saa intensivt som muligt paa Naturen. Men den største Virksomhed vil opnaas, naar man lader de økonomiske Kræfter virke saa ubundet som muligt. Derfor er Produktionens Frihed Grundbetingelse for rigelig Produktion, blomstrende øko-

nomisk Tilstand, høj Nationalvelstand. Produktionens Frihed forudsætter imidlertid, at ingen ydre Magt, navnlig ikke Statsmagten, griber ind i den økonomiske Virksomhed. Staten med sine kunstige Midler er ikke i Stand til at fremkalde den størst mulige Produktion, den vil tværtimod indvirke forstyrrende paa den menneskelige Naturdrift, der anviser os Vejen til den hensigtsmæssigste og bedste Produktion: Selvinteressen. Her er den Magt, der fører hver Enkelt og derigjennem Alle til de største økonomiske Resultater. Man lade altsaa Selvinteressen raade frit som Produktionens Bevægkraft, saa vil Enhver vende sin Kapital og sit Arbejde derhen, hvor de finde bedst Anvendelse. Kapitalen skal uindskrænket have Lov til at hævde sin Interesse, og Arbejdet skal have Lov til frit at henvende sig, hvor det tror at finde den bedste Løn. Kan man frit forfølge sin Egeninteresse, vil der opstaa en Vædekamp mellem Kapitalister og Arbejdere, i hvilken Den vil sejre, der til samme Omkostninger producerer mest, o: billigst, og fornuftmæssigst. Kun ved Hjælp af Friheden kan denne velgjørende Virkning opnaas. Saaledes bliver Produktionen den størst mulige, og for Konsumenterne sørges der saaledes bedst, uden at der trænges til nogen kunstig Ordning. Thi under den økonomiske Virksomheds naturlige, o: fri og uhindrede, Udvikling, opstaar der en Efterspørgsel, hvor der er en Trang, og hvor der er Efterspørgsel indfinder der sig ifølge Naturens Ordning ogsaa Folk, der bestræbe sig for at tilfredsstille Efterspørgselen, fordi deres egen økonomiske Fordel tilskynder dem dertil. Ligeoverfor Efterspørgselen stiller der sig altsaa et Udbud; og herved ordnes ikke blot Produktionen paa ganske naturlig Maade, o: af sig selv, men den gaar tillige for sig paa den for

Konsumenterne heldigste Maade. Naar nemlig Efterspørgselen efter en vis Art Varer er større end Udbudet, saa tvinges vel først de Efterspørgende til stærkt at konkurrere med hverandre og til at betale Varerne med Priser, der ere meget over Produktionsomkostningerne; men saadanne Priser hidlokke snart Andre, der ogsaa producere og udbyde Varerne. Deraf følger, at de Udbydende nu træde i stærk indbyrdes Konkurrence, saaledes at Varerne snart gaa ned til en Pris, der saavidt muligt nærmer sig Produktionsomkostningerne, under hvilke Prisen naturligvis i Længden ikke kan holde sig; — altsaa opnaas i Reglen en for begge Parter tilfredsstillende Pris. Producenter og Konsumenter, Udbydende og Efterspørgende staa saaledes ligeoverfor hverandre i en bestandig, men velgjørende Kamp, der foregaar paa en ganske naturlig Maade. — Som mellem Kjøbere og Sælgere af almindelige Varer, saaledes mellem Arbejdsgivere og Arbejdere: Kapitalen trænger til Arbejdskraften, for at kunne forrentes; Arbejdet forudsætter Kapital, for at komme til at ytre sig; Kapitalisten optræder som Efterspørger efter, Arbejderen som Udbyder af Varen Arbejde. Jo større Kapitalens Produktivitet er, desto mere Arbejde kan beskæftiges; og jo mere Arbejde der beskæftiges, desto større er Kapitalens Produktivitet. Ogsaa her ordner Udbudets og Efterspørgselen Naturlov med Konkurrencens Hjælp Forholdene, under hvilke den Enkelte maa underordne sig. — Naar man paa denne Maade overlader de økonomiske Forhold til Friheden, til den naturlige Udvikling, opnaas den simpleste og mest fuldkomne Virksomhed, og de forskjellige økonomiske Interesser komme derhos til den fyldigste Anerkjendelse og til sluttelig Forsoning. Thi netop ved Interesse-Kampen opnaas med Naturnødvendig-

hed Harmoni, fordi det maa være til Alles Fordel, at Alle frit kunne forfølge deres Fordel og belæres om den bedste Maade til at fremme deres Egeninteresse paa. Ogsaa den hensigtsmæssigste Anvendelse af Kapitalen og Arbejdets Deling opnaas ad denne Vej; der produceres saaledes saa billigt som muligt, og den størst mulige Mængde af Fornødenheder tilfredsstilles. Og dermed er den økonomiske Virksomheds Formaal, Frembringelsen af den største Nationalvelstand, opnaaet.». Den saaledes condenserede Lære er den Lære, som den «engelske Skole» har uddraget af «Wealth of Nations»; den misbilliges af Scheel paa Grund af sin indre Forbindelse med den «naturretlige» Skole, paa Grund af den fuldstændige Seen bort fra den historiske Udvikling, og paa Grund af sin Forudsætning: at de økonomisk virkende Mennesker staa lige stærke og fri overfor hverandre. (Scheel: Unsere socialpolitische Parteien).

Altsaa: Skarzynski hørte vi nedlægge en Protest mod den Buckle'ske Opfattelse af Ad. Smith, og hørte ham stemple ham som en slet og ret Bearbejder af Andres Ideer. Scheel vil heller ikke høre Tale om noget Adam-Smith'sk «System», og han tillægger i Virkeligheden Ad. Smith en ganske underordnet Betydning, om han end gaar lidt lempeligere frem end den førstnævnte Kritiker. Bedre gaar det ham hos Prof. Helferich, — ogsaa En af dem, der i det sidste Aarstid have taget Ad. Smith og hans Værk frem til fornyet Prøvelse.

Prof. Dr. Helferich i München, der har indrykket sin oprindeligt som Tale holdte Afhandling i Tübinger-Tidsskriftet for 1878, har Ret i, at «W. of N.» har haft den mest indgribende Betydning for vor hele Udvikling; men det er der jo heller Ingen, ikke engang Skarzynski,

der benægter. Derimod adskiller han sig fra de to foran nævnte Forfattere ved at forudsætte en større Forskjel mellem A. Smiths Grundideer og Fysiokraternes, end den der virkelig findes. Han anfører som det mest fremtrædende ved den Smith'ske Opfattelse: Tilliden til den menneskelige Personligheds Natur, naar den blot faar Lov frit at udvikle sig, altsaa: den størst mulige Begrænsning af Statsmagten. Men dette Træk er jo af rent fysiokratisk Udspring. Deraf udvikler sig ogsaa den Smith'ske Nationaløkonomis Kosmopolitisme: thi naar Nationen som saadan ikke har særlige Interesser men Alt vil ordne sig bedst ved Individernes fri Virken, saa maa konsekvent ogsaa de Skranker, der skille Folk og Stater ad, fjernes; Individerne i enhver Stat træde frit og umiddelbart i Forbindelse med Individerne i alle øvrige Stater, og et Verdenssamfund vil saaledes danne sig. Men Smith troede, som han selv siger, lige saa lidt paa en fuldstændig Gjennemførelse af det rene Frihandelsprincip som paa Indførelsen af Thomas Morus's «Utopia», og han anerkjendte Toldbeskyttelsens Berettigelse f. Ex. som Retorsion, af militære eller politiske Grunde (de engelske Navigationsakter) osv. Helferich kunde have tilføjet, at denne Smiths Tilbøjelighed til at opgive Principet, til af og til at vise sig som «praktisk Mand», har bidraget til de aldeles modsigende Maader, hvorpaa han, ikke mindst i de senere Tider, er bleven fortolket. Derfor vil heller ikke Helferichs Ord: «i sin Tro paa den menneskelige Natur og paa Frihedens og den skrankeløse Konkurrences heldbringende Virkninger er Smith ligesaa konsekvent som urokkelig», kunne gjøre Regning paa «enstemmig Godkjendelse.» Men hvad Smiths Statslære angaar, saa vilde den dog ganske vist, som H. bemærker, væsenlig have været atomistisk:

derom vidner bl. A. den Smith'ske Beskatningslære. Smiths Atomistik og hans alt for stærke Hævden af Individualismen misbilliges af H.; men ihvorvel H., i Overensstemmelse med de i Nutiden og navnlig i Tyskland herskende Tendenser, forlanger at Socialprincippet, Kommunens og Statens Magt, skal herske jævnsides med Individualprincippet, saa anerkjender han dog, at A. Smith ved sit, omend ensidige, Forsvar for den økonomiske Selvbestemmelses og Selvansvarligheds Ide har virket til Held for Menneskeheden.

Endnu et Skridt videre i Lovprisning af Ad. Smith gaar Prof. Bela Weiss i Budapest; thi efter denne Økonom skyldes den Uorden, der uimodsigeligt er kommen ind i den Arv, Smith efterlod sig, ikke Arveladeren men Arvingerne: «Smiths egenlige Anskuelse blev mere og mere til Mythe; man bedømte dem efter den ofte ensidige, ofte overspændte Opfattelse hos dem, der optraadte som hans Elever». Vel søgte A. Smith fortrinsvis det Naturlige, Blivende, Typiske i den økonomiske Ordning; men han undervurderede slet ikke Betydningen af det historiske Element; tværtimod fastholdt han det bestemt. Han viste ikke stor Tilbøjelighed til at opstille saakaldte «Naturlove»; og uagtet han saa stærkt hævdede Friheden, Selvinteressen, Konkurrencen, Statens Ikke-Intervention, saa opstillede han dog ikke disse Principer som urokkelige Kategorier, men anerkjendte deres Evne til at lade sig modificere saavel som Nødvendigheden af Begrænsninger: ikke Ad. Smith, men hans Efterfølgere opstillede ubøjelige Dogmer. Smith anerkjendte visselig de økonomiske Fænomeners Karakter af Udviklingsfænomener.

Ligeoverfor Spørgsmaalet om Forholdet til Fysiokraterne indtager Weiss en ganske anden Stilling end de to forannævnte Forfattere, Skarzynski og Scheel. Efter

ham har Smith først opfattet Nationaløkonomien som «et selvstændigt og helt System.» Nu har W. ganske vist Ret i, at «intet før «Wealth of Nations» udkommet Værk omfatter paa en saa fuldstændig Maade omtrent hele Nationaløkonomiens System». Utvivlsomt have hverken Merkantilisterne eller Fysiokraterne leveret et saa fuldstændigt Systemværk som Smith; men fordi ingen Fysiokrat har skrevet nogen Bog, der kunde betegnes som et fuldstændigt Systemværk, — deraf følger ikke, at den fysiokratiske Lære ikke indeholdt noget «selvstændigt og helt System». Det kan i Virkeligheden neppe bestrides, at det var den fysiokratiske Skole, der først bragte Nationaløkonomien i System, og at Fysiokraternes System er det Grundlag, hvorpaa A. Smith byggede. — —

Lorenz v. Stein (— den sidste af de Forfattere, hvis, i den nyeste Tid afsagte Dom over Ad. Smith vi idag skulle fremdrage —) er enig med den nys omtalte Forfatter i, at Ad. Smith først har grundlagt Nationaløkonomien som selvstændig Videnskab, samt deri at, hvis Studiet af denne Videnskab i nyere Tid er kommen lidt paa Afveje, ligger Skylden ikke hos Ad. Smith, men hos hans Efterfølgere. Ad. Smiths Styrke laa — udvikler Stein — deri, at han, samtidigt med at han saa bestemt fastholdt Nationaløkonomiens Selvstændighed, dog klart opfattede «alle dens dybere Berøringer med Filosofi, Kunst, Stat og Samfund». Den af Smith begyndte Udskilleelsesproces blev fortsat af hans Efterfølgere: Say og de Senere bestræbte sig for i det størst mulige Omfang at fastholde Nationaløkonomiens Selvstændighed, — og dens Forhold til det menneskelige Livs øvrige Videnskaber blev af dem næsten ganske ignoreret: «Saaledes opstod, hvad vi nu se for os: en strengt afgrænset, næsten allerede tradi-

tionelt leddelt, rent fagmæssigt behandlet Nationaløkonomi; den har bevaret Højagtelsen for Adam Smith, men tabt hans store Standpunkt; den frygter Filosofien, bekymrer sig ikke om Retsvidenskaben, holder Statens Ide og Funktion borte, og mener at have nok i sine egne specifikke Begreber.» Stein forstaar fuldt vel at vurdere Nationaløkonomernes stærke Begrænsningstilbøjeligheder eller Exklusivitet, og han anerkjender den skolastiske Methodes store Fortrin. Men naar man efter at have fordybet sig i denne Masse af Lærebøger og Afhandlinger af forskjellig Art, som de Tyskes Flid, Englændernes praktiske Forstand og Franskmændenes eminente Klarhed bestandig har produceret paany, uden dog at levere noget egenligt Nyt, — kaster Blikket tilbage paa den hele Bevægelses store Grundlægger og stiller hans storartede Værk objektivt ved Siden af Say og Franskmændene eller ved Siden af Rau og Tyskerne, saa er Indtrykket et mægtigt, ja et uimodstaaeligt. Smith har ikke tænkt paa at opsøge Definitioner, at skrive en Literaturhistorie, at lave et System, at klare og bevise Enkeltheder. Hans Værk er tværtimod fuldt af Ufuldstændigheder, uden Orden, og efter vort Dannelsestrin indeholder det Urigtigheder nok. Og dog kan man selv nu ikke læse det uden Beundring og uden igjen klart at føle den Magt, som det har udøvet over et helt Aarhundrede. Hvorfor? Hvorfor tyer man atter og atter til Ad. Smith, naar man er blevet mættet af hans Efterfølgeres trivielle Gjentagelser, Definitioner og Lærdom? Der lever, aabenbart, i denne Mand noget Andet og Højere end det, vor Nationaløkonomi byder. Han er, det er Sagen, ikke blot Nationaløkonom; Nationernes Rigdom er for ham noget mere end deres Rigdom; han søger i de Love og de Fremtoninger, der

beherske den, mere end Betingelser for Erhverv og Tab af Varer og Kapitaler; det, der maaske greb Fagmændene, og det, der i ethvert Fald greb og bevægede Europas unge Liv, var den uimodstaaelige Følelse af, at for Smith var Læren om Varernes Frembringelse og Forbrug kun en Del af en stor Verdensanskuelse, der omfattede Folkenes hele Liv og hørte sammen med dettes dybe Elementer og Faktorer. Hos ham er det ikke muligt at blive staaende ved hans økonomiske Udviklinger, medens det hos hans Efterfølgere er saa uendeligt vanskeligt at komme ud over dem. Bag de Skikkelser, han fører frem for os, viser sig i den dybe Baggrund de store ethiske Momenter, der give Nationaløkonomiens Sætninger Varme, og de store historiske Magter og Begivenheder, der give dem Lys. Det falder ham ikke ind at begrænse sig til Skolebegrebet eller at udtvære en Ordstrid. Hele hans Bog er gjennemtrængt af den Tillid til Læserens aandelige Kraft, den Tillid, at Læseren med Forfatteren vil rette sit Blik ud over Bogens Ord paa Aandens Liv, Historiens Liv, Nutidens Spørgsmaal. Han vil ikke undervise den, der læser; han vil tænde den hellige Ild i ham, saa at han skal lære at tænke over det, hvorpaa han lægger sin Finger. Ikke blot Nationaløkonomen, ogsaa Filosofen, Statsmanden, Juristen og den dybsindige Historieforsker lever i ham. Han er ikke omgivet af Rædsel for, hvad der for Fagdannelsens Begrænsethed viser sig som noget «Sagen Uvedkommende»; — den virkelige Verden, men ikke blot de historiske Fremtoningers Verden, ogsaa de dybeste filosofiske Tankers Verden omgiver ham paa ethvert Punkt. Hans Værk taler lige tydeligt til Filosofen, til Juristen, til Statsmanden. Dette var det, der aabnede ham dette Aarhundredes Døre. Og den, der ikke hos

Adam Smith forstaar, hvad der ikke er slet og ret Nationaløkonomi, — han forstaar ikke Smiths Nationaløkonomi. Smiths Efterfølgere formaaede ikke at bevare hans høje Standpunkt. Allerede Ricardo opgav det, og Say førte os ind i de økonomiske Spørgsmaals brede Farvand. . . . Nationaløkonomien blev til økonomiske Interessers Tjenerinde; de høje og de aandrige Synspunkter blev opgivne, og man søgte i Nationaløkonomien kun at finde, hvad man kunde «bruge».

Nationaløkonomerne efter Smith have søgt at begrænse sig, at behandle den økonomiske Videnskab som det den er for sig alene, uden at tage Sidespørgsmaalene med. Selvfølgelig maa Stein indrømme, at ogsaa her skaber Begrænsningen Mesteren, — «naar,» tilføjer han, «naar blot denne Videnskab lod sig begrænse til sit Stof og sit Indhold! Men naar man kun regner med de økonomiske Faktorer, vil man i Virkeligheden ikke lære det økonomiske Liv at forstaa.» Dette indsaa Nationaløkonomiens store Stifter; derfor tog han saa mange formentlige Sidespørgsmaal med, og gjorde sig skyldig i saa mange formentlige Digressioner, — og «dette hans Standpunkt maa vi gjenoptage», mener Stein. Men for at dette skal lykkes, ere forskjellige Ting rigtignok nødvendige, «og jo højere den Tænkende indtager sit Standpunkt, desto strængere maa han gjøre sig Regnskab herfor.»

«Først maa han vide, at hvor stor en Værdi den ideale Opfattelse end har, saa kan den dog aldrig forslaa paa det økonomiske Livs Omraade. Hvad den økonomiske Videnskab lærer mig, vil jeg tillige kunne se med egne Øjne og beregne med Tal. . . . Formaar den ikke i ethvert «praktisk» Spørgsmaal at staa mig ved Siden,

saa opfylder den ikke sin Opgave, selv om den indeholder det økonomiske Livs dybeste Filosofi. Kan jeg ikke i Nationaløkonomiens videnskabelige Udvikling fra ethvert Punkt i Systemet umiddelbart vende mig til den økonomiske Virkelighed, svæver den (— ligesom hvad vi pleje at kalde «den praktiske Filosofi», den mest ufærdige af alle Videnskaber, da den forudsætter Filosofien og ikke kjender Praxis —) over de Ting, hvis Sandhed den vil docere uden at forstaa dem, — saa er den ikke den rette økonomiske Videnskab, og det virkelige Liv vender sig utilfredsstillet bort fra den og skilles uden Tak fra den. Men dette er dog sandt, at ogsaa i disse rent faktiske Ting former Nationaløkonomiens «praktiske» Element i Videnskabens Haand sig anderledes end i det virkelige Liv; thi Videnskaben lærer ganske vist at se, men den ser noget Andet end det virksomme Liv. Ogsaa den ser Tingene, men den ser ligesom igjennem dem; i Stedet for den blotte Kjendsgjerning ser den dennes Aarsag og Virkning i Produktion, Forbrug, Kjøb, Handel, Industri; den lærer os ikke blot at sige, at Noget er saadant eller saadant, men hvorfor det er saaledes Dernæst er det nødvendigt at den nationaløkonomiske Lære indeholder, i Stedet for en vilkaarlig eller hensigtsmæssig Ordning, et System. En blot Ordning med forskellige Afsnit, Kapitler, Paragrafer udgaar fra mig; Systemet fra Tingenes Væsen. Rigtigt opfattet, kan og tør jeg ikke opfinde noget System, og aldrig er et System hensigtsmæssigt eller uhensigtsmæssigt, men det er enten identisk eller ikke-stemmende med den levende Organisme, det indeholder, og det former sig ikke ved aandrige Iagttagelser og ny Opdagelser men ligefrem af sig selv. Det store Kriterium paa et rigtigt System

bestaar deri, at alle Fremtoninger paa en selvforstaaelig Maade ligesom af sig selv finde deres Plads i det, og modtage deres Forklaring ved den Plads, hvorpaa de staa. For saa vidt der optræder Fremtoninger, som ikke ville indordne sig af sig selv i Systemet, maa man begynde at tvivle, ikke om dem, men om Systemet; har det ingen Plads for dem, bør de ikke gøres til Tillæg, Efterskrift eller Note, men selve Systemet er falskt. Et sandt System har den Magt at vække Tillid til sin forklarende Evne. . . . Men i Nationaløkonomien finde vi hidtil intet sandt System, fordi vi begrænsede denne til sig selv. Den er ikke — i det Enkelte saavel som i det Hele — slet og ret Nationaløkonomi, men en Organisation af Magter og Begreber, der række langt ud over det snævre økonomiske Omraade og her blot komme til Udtryk. Hidtil var Nationaløkonomien kun en Sammenstilling af, ganske vist højst vigtige, Iagttagelser, — det gjælder nu at hæve den til en Videnskabs Rang.»

Det var dette Adam Smith ønskede at gjøre. Men Smiths Efterfølgere opgave Forsøget og slog ind paa den modsatte Vej: skarpt at holde Nationaløkonomien paa dens Enemærker. Nu kommer Lorenz Stein og gjenoptager, hvad Adam Smith havde tænkt sig at gjenemføre. Thi det Ejendommelige ved Steins Forherligelse af Adam Smith er jo, at den tillige er en Forherligelse af Lorenz von Stein. Han har tydeligt nok betegnet sig selv som en ny Adam Smith, og tilkjendt sin Fremstilling af Nationaløkonomien en lige saa epokegjørende Betydning, en ligesaa banebrydende Evne som Adam Smiths. Kun den Forskjel er der, at det Mangelfulde og Ufuldstændige hos Smith vil blive undgaaet af Stein!

Dette er et højt Maal. Men i Virkeligheden fører

det Afsnit om «Nationaløkonomiens Filosofi», hvormed «Die Volkswirtschaftslehre» indledes, og af hvilket Stein venter sig saa meget, ham slet ikke nærmere til Maalet. Heller ikke ville de for denne Forfatter saa karakteristiske Aandrigheds-Bestræbelser, hvormed ogsaa denne Bog er gjennemvævet, tilfredsstillende ret mange Læsere. De ovenfor anførte Citater ville give en Forestilling om den Maade, hvorpaa Bogen helt igjennem er skreven. — —

— Af de fem Forfattere, der alle i den nyeste Tid have udtalt sig om Adam Smith, var den første en Carey-Dühringianer, den anden kathedersocialistisk og de tre sidste i ethvert Fald ikke orthodoxe. Vi begyndte med at se Smith beskyldt for et dog vel ubevidst Plagiat, kom derefter til Scheels Ringeagt, hørte derpaa Helferichs varme Anerkjendelse, gik med Weiss endnu et Trin højere op, og endte hos Stein paa Begejstringens Højdepunkt.

A. P.
